

*Кравчук С. М.,**старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Української академії друкарства*

ПРОЕКТ ЗАКОНУ ПРО КУЛЬТУРУ В УКРАЇНІ (НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА РОЗРОБКА)

Анотація. Стаття присвячена питанню майбутнього законодавчого втілення в життя на теренах України нового Закону про культуру. В зв'язку з чим автором проведено ґрунтовне теоретико-правове дослідження означеної проблеми та створено накид проекту нового законодавчого акту. Запропоновано нові інститути та виведено їх систему. Наводяться теоретичні обґрунтування та висвітлюються бачення назрілих проблем. Пропонуються науково-обґрунтовані теоретичні шляхи їх правового вирішення. Робота створена на основі опрацювання значного обсягу теоретико-правового матеріалу.

Системний виклад основних правових інститутів законодавчого акту ґрунтується на інноваційній моделі розвитку України. Його нормативний стрижень суттєво відрізняється від чинного акту в державі. Зasadничою ідеологією даного законопроекту є цінність людини. Автор акцентує увагу на те, що суспільство набуває культурного оновлення і тому гостро потребує нових теоретико-правових ідей людиномірного спрямування, задля втілення в життя широкого спектру нових культурних прав людини в Україні. Закликає до творення теоретико-правових підвалин у сфері культури, які б мали прикладне значення у житті суспільства.

Правова ідея стимулює до активності, а запропонований модельний проект, як мінімум виконає таку роль. Автор сподівається на більше – суспільство забажає оновити правий інститут культури та вибере гуманізм, переосмислить комплекс суб'єктивних культурних прав і свобод людини та громадянина.

Наукова стаття покликана об'єднати зусилля науковців задля культурного розвитку України як єдиної держави, у якій планується створення належних умов для сучасного і прийдешнього розвитку гуманістично спрямованої культури, для всебічного задоволення якісного рівня нових культурних запитів людини.

Ключові слова: культура, проблема, культурні права людини, людиномірність, культурна діяльність, розвиток культури в Україні, послуга, громадянське суспільство, гуманістичне середовище, розвиток, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. Вкрай важливим завданням теорії права є допомога в удосконаленні реалізації групи культурних прав та свобод людини в Україні. Саме вони гарантують їй духовний розвиток. Ці права допоможуть кожній особі стати активним учасником загальнодержавного культурного процесу. Культурний розвиток – умова суспільного прогресу [1, с. 23].

Поведений аналіз здійснених теоретико-наукових та галузево-правових розвідок свідчить про їх недостатнє практичне втілення. Наявний закон у цій сфері, який є явно застарілим. Його норми не відповідають вимогам часу. Багато наукових пропозицій так і не знайшли реального життєвого втілення

та були проігноровані законодавчими органами. Так, ще в 2006 році О.А. Задахайло запропонував ідею Проекту кодексу законів про культуру [2]. Тому, сьогодні існує нагальна потреба принаймні «сколихнути» науково-теоретичну думку у цій сфері та дати поштовх до нових досліджень, аналізу та реальних практичних дій законодавців, процесу реального творення витребуваних часом правових норм.

Дослідження теоретичних засад правового регулювання здійснені в працях С.С. Алексєєва, А.І. Бобилєва, С.В. Боровник, В.І. Гоймана, В.М. Горшенєва, С.Л. Лисенкова, О.В. Малька, Н.М. Оніщенко, П.М. Рабіновича, В.М. Сирих, М.М. Тарасова, В.О. Шабаліна, Л.С. Явіча. Ці автори створили передумови для осмислення теоретичних особливостей правового регулювання культурної сфери. Культурну правову практику досліджували О.А. Гриценко, О.А. Задахайло, А.В. Зайцева, В.В. Карлова, О.В. Кравченко, І.І. Ігнатенко, С.Р. Станік. Культурна сфера неодноразово вивчалась з позицій різних парадигм. Проте комплексні теоретичні дослідження відсутні.

Метою статті є пропозиція створення нового закону «Про культуру в Україні» на основі теоретико-правового аналізу досліджень та нових умов буття. Це також звернення уваги широких наукових кіл щодо потреби комплексних теоретико-правових досліджень, які б відповідали вимогам часу.

Найбільшою метою є прийняття та введення в дію якісного нового закону «Про культуру в Україні» на противагу чинному. Запропонована система окремих правових інститутів проекту закону може бути корисна на державному рівні, оскільки вирішить ряд питань, через які забезпечить:

- культурний розвиток єдиної держави України;
- сприятиме розвитку різних видів мистецтва;
- створить належні умови для сучасного та прийдешнього розвитку гуманістично (людиномірно) спрямованої культури;
- підвищить якісний рівень культурних запитів громадян;
- забезпечить рівний доступ громадян до загальнолюдських культурних цінностей та благ;
- сприятиме єдності українського суспільства, суверенітету та територіальній цілісності;
- сприятиме відкиданню негативного, хибного, несправедливого та такого що обмежує людей у їх гуманних прагненнях;
- захистить цю сферу від жорсткого бюрократизму;
- сприятиме народженню та розвитку талановитих майбутніх поколінь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особлива нагальна потреба створення нового закону, тобто закону «Про культуру в Україні» на противагу чинному закону «Про культуру» обумовлена тим, що нині діючий законодавчий акт був прийнятий у 2010 р. (за часів президентства В.Ф. Януковича). Слушно зауважити, що відтоді до закону було внесено лише

15 (!) новацій (нових, або видозмінених статей) і це протягом такого тривалого відрізка часу, довжиною у 9 років! Отже, це фактично застій, відсутність прогресу думки, скованість творчості і всієї світоглядної системи суспільства, яке останнім часом здебільшого було занурене у страх та горе від втрат війни.

Назва законодавчого акту це те, що у широкому контексті визначає його загальну змістовну сутність. Відсутність у назві чинного на сьогодні закону словесного доповнення «в Україні» зробила «відірваним» поняття культури від його іманентно прикладної сутності існування як певного явища, що формує соціум в межах встановлених кордонів та здатного у взаємодії з державою формувати важливі гуманістичні ціннісні орієнтири життя.

Запропонований проект потребує додаткової кропіткої колективної праці та теоретичних доопрацювань, розробки нових запропонованих правових інститутів, розробки нових термінів, опису понять, але його актуальність на сьогодні є беззаперечною.

Перед державою постало першочергове питання соціальної та інформаційно-технічної модернізації. До цього нас спонукають як внутрішні особистісні стимули, так і нетерпимість до певних реалій буття, у зв'язку з якими, Україна здійснила певний виклик світу шляхом проекту «держави в смартфоні», який теж є певним творчим та культурним явищем нашого життя.

Все це стає можливим за умов інвестицій у людину нової формации, культурно оновлену.

Отже, недопустимим для України є наступне:

1. Зниження інтелектуального рівня у загальному контексті.
2. Зниження рівня правової культури.
3. Зростання релігійної нетерпимості, бузувірства, агресії.
4. Девальвація загальноновизнаних цінностей, їх будь-яке спотворення та втрата людиномірних (гуманних) орієнтирів.
5. Деформація історичної пам'яті, негативна оцінка значних періодів історії, поширення хибної уяви про них.
6. Зростання відособленості, егоїстичного індивідуалізму, нехтування правами інших, будь-який розрив позитивних соціальних зв'язків (розірвання сімейних уз, сусідства, соціальних корпоративних (трудова) зв'язків, мобінг у колективах, булінг тощо.

У зв'язку з вищенаведеним, нижче автор пропонує Проект закону про культуру в Україні.

ПРОЕКТ

Закон про культуру в Україні

І. Загальні положення

Людина – біосоціальна істота, яка потребує належних умов для розвитку, самовдосконалення та самореалізації, які можливі лише за умов для творчості та позитивного гуманного творення.

Культурний розвиток України як держави повною мірою залежить від культурного розвитку її громадян, їх морального самовдосконалення та розвитку інтелектуальних та інших подібних здібностей.

Закон покликаний налагодити систему необхідних правових механізмів для досягнення поставлених вище цілей суспільного розвитку в Україні.

Культура – важливе суспільне явище, яке слугує середовищем передачі майбутнім поколінням певної системи цінностей, розуміння та поглядів, які дозволяють бачити, розуміти та ціну-

вати красу, творчо опанувати світ та формувати усвідомлення свого місця у ньому.

Формування високоінтелектуального, духовного та миролюбного середовища яке враховує специфіку національного менталітету, всі кращі духовні надбання наших предків і яке ґрунтується на принципі рівності всіх громадян, дозволить безперестанно виховувати покоління які буду здатними забезпечувати непохитну міць держави в її прогресивно оновлюваному контексті.

Закон поряд із низкою законодавчих актів щодо окремих об'єктів культурної діяльності покликаний створити окремий розділ законодавства України та налагодити механізми культурної політики держави.

Закон складають норми прямої дії.

Форми реалізації конституційних прав громадян України у сфері культури, художньої творчості, участі кожного у культурному житті, інтелектуального та наукового потенціалу, реалізації обов'язку кожного турбуватися про історичну та культурну спадщину, про пам'ятки історії та культури, визначаються Законом.

Закон регулює відносини, які виникають у процесі здійснення різних видів культурної діяльності. Він визначає правовий статус об'єктів культурної діяльності окремих інституційних органів, юридичних осіб, які займаються діяльністю зі створення, поширення, збереження, засвоєння, популяризації культурних цінностей держави, надання культурних благ у сфері культурної спадщини, літератури, театального, музичного, образотворчого, циркового мистецтва, архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, різних видів дизайну, включаючи нетиповий дизайн, кінематографу, фотомистецтва, засобів масової інформації, культурних (творчих) індустрій, народних художніх промислів, ремесл, культурного відпочинку, народного художньої творчості, фольклору, нематеріальної культурної спадщини, музейної справи, електронних бібліотек, правової культури, естетичного виховання, художньої освіти, педагогічної та науково-дослідної діяльності у сфері культури, міжнародного співробітництва та іншого, зважаючи на стрімкість суспільного розвитку в умовах побудови інформаційного суспільства.

Законопроект ґрунтується на загальному усвідомленні того, що єдиним джерелом культури є народ України, який складає загальне українське суспільство, єдину українську свідомість.

Стосовно культури держава має своїм обов'язком створення сприятливих для всіх видів культурного розвитку умов законодавчого (нормативного), правозахисного, політичного та економічного характеру.

Звідси випливає, що виконавчі органи держави, органи місцевого самоврядування, реалізуючи державну політику у сфері культури, зобов'язані здійснювати всіляку підтримку розвитку культури в Україні. При цьому, останні не є суб'єктами культури в правовому сенсі.

II. Визначення термінів та основних понять

Культурна діяльність – це діяльність щодо створення, збереження, засвоєння, поширення (популяризації) культурних цінностей та щодо надання культурних благ у різних сферах світоглядного сприйняття людини.

Зокрема

- культурної спадщини;
- науки про мистецтво та інші культурні цінності;

– професійної художньої освіти та творчості (літературної, музичної, театральної, образотворчого мистецтва, циркового мистецтва, архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, дизайну (*є потреба законодавчої розробки його окремих видів*), кінематографії, фотомистецтва та іншого);

- аматорської художньої творчості;
- мистецької критики;
- музейної та архівної справи;
- електронних та інших бібліотек;
- народного мистецтва;
- сакраментальних художніх ремесел;
- культурного просвітництва;
- правової культури;
- естетичного виховання;
- іншого.

III. Коло осіб, на яких поширюється дія закону

До кола осіб, на яких поширюється дія законопроекту, належать: фізичні та юридичні особи які здійснюють культурну діяльність та беруть участь в обслуговуванні цієї сфери життя.

IV. Місце закону в низці інших законів України

Закон як і окремі Закони про різні сфери культурної діяльності формує новий Розділ у цивільному праві України. Цей розділ покликаний створити правові основи для створення, збереження, засвоєння та популяризації культурних цінностей та надання народу України відповідних культурних благ.

Закон є вичерпним з приводу врегулювання загальних питань культури в Україні і їх перелік не може визначитись іншими нормативно правовими актами держави, актами органів місцевого самоврядування. Питання змін та доповнень у цій сфері вирішується шляхом кодифікації даного законодавчого акту.

V. Мета закону

Нівелювати всі негативні фактори впливу на людську свідомість за час шукань, попередні періоди суспільного розвитку. Максимально зберегти та відновити людиномірні історичні та культурні цінності та процеси. Попередити та припинити відтік творчих кадрів з України. Знайти та заповнити прогалини правового регулювання у зазначеній сфері. Надати створеним нормам пряму дію. Орієнтувати політику держави в напрямку створення умов, які забезпечать гідне життя та вільний розвиток кожної людини в Україні.

Скасувати та унеможливити витиснення даної сфери з-під впливу політики держави, як її першочергового завдання. Не пускати на самотік розвиток культури в Україні, забезпечувати її державну підтримку, збереження культурної спадщини, розвиток правової культури населення держави в контексті гуманізму.

Формувати сприйняття культури не як сфери послуг та їх споживання, а як інструмент духовного самовдосконалення та розвитку, росту. Формувати за допомогою цього безцінного інструменту справжні людські цінності, ідеали в українського суспільства.

Культура – це «послуга» для всіх задля миру, духовної любові, братолюбності, людиномірності та інших високих цінностей. Це те, що може об'єднати та подарувати щастя всім на шляху безперервного суспільного поступу.

Культура ґрунтується лише на ринкових відносинах, на постулаті «замовник завжди правий», що призводить до продукування хибних ціннісних культурних продуктів, деградації

окремих видів мистецтв та інших негативних факторів, і як наслідок – дисбалансу гармонійного розвитку суспільства.

Зміст державного регулювання культури це заохочення людиномірних проєктів, формування уяви про прекрасне, спільне духовне, те що слугує прогресом всьому людству і розвитком в напрямку гуманізму на теренах України. Загальне правило – не накази, а пропозиції і стимулювання кращого, демонстрація того, що є широкою дорогою людству, а не вузькою стежиною до зла. Це допомога тим, хто «загубився» та зневірився на шляху, це підтримка, яка здатна зцілити суспільство, повернути кожному самого себе.

Функціонування повноцінного громадянського суспільства можливе лише за умови тісної взаємодії держави та її громадян у процесі побудови розумного, гуманістичного культурного середовища, зручного та прийняттого для всіх. Принципи та форми такої взаємодії мають бути визначені на законодавчому рівні.

VI. Основні новації Закону про культуру в Україні

Основні принципи культурної політики:

1. Гуманізм (людиномірність).
2. Відкритість до інших культур і сприйняття власної культури як складової світової культури.
3. Рівність у пізнанні культури, у тому числі для осіб з обмеженими можливостями.
4. Єдність державної культурної політики на всій території держави.
5. Свобода творчості, вільний та розумний вибір засобів творчості, відповідність їх потребам часу.
6. Залучення до розвитку культури громадських організацій (спілок) та інших громадянських інститутів.
7. Підхід до закону як до загального акту реалізації конституційних прав у сфері культури для усіх та його конкретизація за об'єктами культурної діяльності в інших законодавчих актах держави, які не можуть суперечити Закону.
8. Недопущення культурної ізоляції окремих регіонів, взаємна підтримка, повага та взаємна толерантність всіх областей України до збереження самобутності.
9. Формування єдиного українського культурного простору.
10. Обмін культурним досвідом, включаючи закордонний.

VII. Коло об'єктів та суб'єктів культурної діяльності

Сюди необхідно включити особливості нового виду юридичних осіб:

- а) створюються власниками з метою продукування, поширення, збереження, освоєння і популяризації культурних цінностей і надання суспільних культурних благ (а не для надання державних послуг з метою забезпечення функцій певного органу влади);
- б) для різних видів культурних органів (органів, які здійснюють культурну діяльність) є допустимими різні форми управління (колегіальний / ін. орган);
- в) діяльність органу, який здійснює культурну діяльність ділиться на дві частини: творчу (професійну) і загальногосподарську;
- г) засновник органу, який здійснює культурну діяльність, несе повну субсидіарну відповідальність у частині зобов'язань, пов'язаних із загальногосподарською діяльністю;
- г) позабюджетні кошти надходять у самостійне розпорядження органу, який здійснює культурну діяльність, втручання

державних органів, органів місцевого самоврядування в визначення напрямків їх витрачання не допускається, за винятком доходів від використання нерухомого державного майна.

VIII. Способи державної та громадсько-державної підтримки культури в Україні, способи та форми її реалізації та їх порядок

Державне замовлення, кошторисне фінансування, обов'язкові бюджетні субсидії, субсидії на конкурсній основі, гранти, придбання творів мистецтва, аукціон і та іншого.

VIII. Особливості здійснення окремих видів культурної діяльності

Архітектура

Актуальне (назріле) мистецтво

Бібліотечна діяльність

Візуальні мистецтва

Виконавські мистецтва

Дизайн (*існує теоретико-правова проблема та назріле завдання вимог часу щодо визначення означеного терміну та розробки окремого інституту авторського права.*)

Збереження пам'яток історії та культури

Кінематограф

Культурно-просвітницька діяльність

Літературна творчість

Музейна діяльність

Музичне мистецтво

Образотворче мистецтво

Правова культура

Театральне мистецтво

Філармонія

Інше

IX. Особливості статусу творчих працівників

X. Державна підтримка аматорської творчої діяльності та культурного просвітництва

XI. Підтримка (на підставі конкурсу) недержавних організацій, громадських та приватних ініціатив, пов'язаних із залученням громадян до творчої діяльності

XII. Організаційно-фінансова підтримка професійних творчих працівників в залученні до розвитку аматорського мистецтва

XIII. Підтримка професійних діячів мистецтва, людей творчих професій щодо культурного просвітництва, підвищення рівня правової культури, поширення знань, наукової діяльності, на формування стійкого суспільного інтересу до мистецтва, культури, правового всеобучу, розвитку науки та розкриття наукового потенціалу

XIV. Окремі види культурних індустрій та форми державної підтримки

XV. Особливості державної підтримки інших національних культур народностей України

XVI. Відповідальність за правопорушення у сфері культури

В адміністративному та кримінальному праві відсутні норми щодо багатьох порушень у сфері культури.

Отже, повномірний захист прав людини відсутній. Існує нагальна потреба відповідної кодифікації.

Прийняття та введення в дію закону «Про культуру в Україні» забезпечить:

- культурний розвиток єдиної держави України;
- сприятиме розвитку різних видів мистецтва;

- створить належні умови для сучасного та майбутнього розвитку гуманістично (людинорібно) спрямованої культури;
- підвищить якісний рівень культурних запитів громадян;
- забезпечить рівний доступ громадян до загальнолюдських культурних цінностей та благ;
- сприятиме єдності українського суспільства, суверенітету та територіальній цілісності;
- сприятиме відкиданню негативного, хибного, несправедливого та такого що обмежує людей у їх гуманних прагненнях;
- захистить цю сферу від жорсткого бюрократизму;
- сприятиме народженню розвитку талановитих майбутніх поколінь.

Висновки. Як слушно підсумувала А.В. Зайцева: «процес правового регулювання культурної політики України відбувається вкрай суперечливо й важко» [3]. Правове регулювання культурної політики потребує нового формування, реформації, побудови нових теоретико-правових принципів культурної політики (засад). Саме культура є тим неперевершеним соціальним феноменом, який здатний забезпечити не лише стабільність суспільного розвитку, а й його закономірну та вільну поступальність. З огляду на це, нормотворча діяльність у сфері культури постає як нагальна державна потреба. Є потреба у детальних нових теоретичних осмисленнях усіх пов'язаних із цим питань з огляду на запропоновану систему. З давніх-давен встановлено, що кожному феномену при-таманні сутність і явище («явленість») [4, с. 10]. Тому, має постати перед суб'єктами соціуму цей закон і стати повсякденною практикою.

Позитивні права, до яких належать культурні, наказують державі діяти активно, держава зобов'язана гарантувати реалізацію прав, що забезпечують доступ до певних благ для населення [5, с. 20].

Література:

1. Мацькевич М. Реалізація конституційних культурних прав та свобод людини і громадянина в контексті верховенства права. *Віче*, 2012. № 6. С. 23–26.
2. Задихайло О.А. Організація управління культурою в Україні (адміністративно-правовий аспект). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2006. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/168883>.
3. Зайцева А.В. Правове регулювання культурної політики в Україні, URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo05/part_1/7.pdf.
4. Рабінович П.М. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Вісник національної академії правових наук України*, 2013. № 2 (73). С. 10–16.
5. Корнієнко Г.П. Обґрунтування прав людини: від класичного до сучасного лібералізму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*, 2019. № 37. С. 18–21.

Kravchuk S. Draft law on culture in Ukraine (scientific-theoretical development)

Summary. The article is devoted to the issue of the future legislative implementation of the new Law on Culture in the territory of Ukraine. In connection with this, the author carried out a thorough theoretical and legal study of the identified problem and created a cadre of the draft new legislative act. New institutes are proposed and their system is derived.

Theoretical justifications are given and the visions of overdue problems are highlighted. Scientific-substantiated theoret-

ical ways of their legal solution are offered. The work is based on the development of a considerable amount of theoretical and legal material.

The systematic presentation of the main legal institutions of the legislative act is based on the innovative model of Ukraine's development. Its normative core is significantly different from the current act in the state. The fundamental ideology of this bill is the value of man. The author emphasizes the fact that society acquires a cultural renewal and therefore urgently needs new theoretical and legal ideas of a human-oriented orientation in order to realize a wide range of new cultural rights in Ukraine.

Calls for the creation of theoretical and legal foundations in the field of culture, which would have an applied importance in the life of society. The legal idea stimulates activ-

ity, and the proposed model project, at least, will fulfill such a role. The author hopes for more – the society wants to update the right institute of culture and choose humanism, rethink the complex of subjective cultural rights and freedoms of man and citizen.

The scientific article is intended to unite the efforts of scientists for the cultural development of Ukraine as a united states, in which it is planned to create the proper conditions for the contemporary and future development of a humanist-oriented culture, for the full satisfaction of the qualitative level of new cultural demands of a person.

Key words: culture, problem, cultural rights, humanity, cultural activity, development of culture in Ukraine, service, civil society, humanistic environment, development, information society.